

P. Ruvvbrekke

(1949.)

Service above self - he profits most who serves best.

Når nu dette slagord, som Rotary tidligere har betjent sig av, skal lovfestes, kan det kanskje ha sin interesse å se litt nærmere på det. Hensikten med et slagord er i tablettform å gi uttrykk for en bestemt ideologi. Det er nytale, som forfatteren George Orwell kalder det i sin bok 1984. Slagordet har til hensikt å tilkjennegi en sandhet som skal være rettningsgivende for tanker, ord og gjerninger. Slagkraften i det er den autoritet det representerer.

Tilsynelatende er *dette* tvedelte Rotari's slagord ^{selv-} ~~et~~ ^{motstående} ~~malisk~~. Delene er vanskelig å avstemme. Den første del stiller nestekjærighet over egenkjærighet, og den annen del trøster med at utvist nestekjærighet gir egenkjærighet en belønning.

Denne tilsynelatende uoverensstemmelse har gitt mig foranledning til betraktninger over begrepene autoritet, egenkjærighet og nestekjærighet, og de tanker og forestillinger som disse begreper gjennom tidene har vært gjenstand for. Hvis vi støtter oss til utviklingslæren og forsøker å trekke sannsynlige slutninger, må vi vel gå ut fra at mennesket oprindelig har vært sin egen autoritet.

Selvtillid og evne til å planlegge og treffe beslutninger, hører med til de egenskaper som tilkjemmer sig overgangen fra den ene livsform til den annen - fra dyr til menneske.

Mannen - den fysiske sterkeste - var sin egen autoritet og blev andres, som familiefar og som stammeleder. Men mannen var dødelig og overføring av autoritet innebærer en risiko. Hos Wagentytsky i hans bok "Verden og Geniet" finner vi en fremstilling av denne overføring dramatisert. Vi føres tilbake til steinalderen. I en rydning i skogen kjemper 2 menn en tvekamp på liv og død. En kvinne kommer løpende. Det er hendes mann og hendes bror som kjemper. I sin nød roper hun: Stans - Far har vist sig for mig og forbudt dere å kjempe. Far var død, og de 2 menn studser. "Far lever," sier kvinnen, "han har talt til mig" og hendes fremstilling av møtet med den avdøde har som formål å skape fred mellem de 2 mann som hun elsker.

Den avdöde beholdt sin autoritet. Dyrkelsen av de avdöde var det neste skridt. De døde övet innflydelse på de levendes velvære og lykke, men til gjengjeld krevet de offer. Gjennem ilden fikk man kontakt med de avdöde og den hellxige ild - husilden, hjemmets arne - blev helligdom. Fr̄stel de Coulange har i sin bok "La Cité Antique" gitt en fremstilling av menneskers kontakt med de avdöde gjennom ilden.

De avdöde formodedes å opholde sig nede i jorden hvor de fortsatte sitt liv. De gjenlevendes ofringer til husilden var en betingelse for de avdödes velvære. Forsömmelse av å holde ilden vedlike ved offer, medførte tap av de avdödes venskap og forandret dem til demoner. Det å dyrke de avdödes autoritet og elske dem, var ensbetydende med å verne sig selv. Egenkjærlighet var en del av denne autoritetsdyrkelse og denne kjærlighet. Fr̄stel de Coulange ser i de forestillinger og fölelser som grupperer sig om husilden, roten til tro, moral, samfundsdannelse, venskap og fiendskap. De greske filosofer bröt med disse forestillinger i sin oprindelige, primitive form og sökte å skape nye forestillinger ved fri og logisk tenkning.

Men i hvilken utstrekning var deres tanke fri og logisk. Vi mener idag å vite at ethvert menneske bærer en arv fra sine fedre - instrukt~~er~~er som er formet gjennom utallige generasjoner - og som det ikke er mulig for noen å frigjöre sig helt for. 2 av disse instrukt~~er~~er er av interesse - frykt og lengsel. Frykt for död - lengsel efter liv. De greske filosofers tanker var preget av disse instrukt~~er~~er. De flyttet nok de avdödes ånder fra jorden op i atmosfæren eller himlen, og betjente sig i sine forestillinger av sin erhvervede viden om universet og materien, men grunnakkorden ~~forb^{lev}er~~ det samme: Frykt for död - lengsel efter liv.

En kursendring fant imidlertid sted. Man etablerte mennesketankens autoritet når det gjaldt utformningen av forestillinger - mennesket blev skapende. Det skapte guder i sitt eget bilde og ga dem autoritet, og all ny viden som menneske tilegnet sig delte de med sine guder. Astro^{nomi}ologi, geometri, matematik, logik var hemmeligheter som avslörte gudernes vesen og gjorde inviede mennesker til guders like.

Mennesketanken blev autoritet. Viden erhvervet gjennom bearbeidelse av erfaring blev autoritet - men tro forblev også autoritet. Ernest Renan har knyttet bestemte navne til disse former for erkjennelse. Han forbinder Sokrates med tanke, Aristoteles med viden og Kristus med tro. Gjennem tidene har disse 3 erkjennelses-

måter konkurert om lederplassen i det enkelte menneskes liv og denne konkurranse har preget og preger fremdeles menneskehetens utvikling.

Den frie konstruktive tenking^{ning} legger op nye retningslinjer for individ og samfund og fremmer dem ved vold. Den empiriske videnskap befatter sig med materien. Den beskjeftiger sig med årsak og virkning for å nå frem til full erkjennelse av naturkraftene. Dens mål er å nå frem til den absolutte klarhet over hvordan alt skjer. Den stiller ikke spørsmålet hvorfor.

Tro stiller spørsmålet hvorfor og besvarer det på forskjellige måter. Men selv om det i ord er teoretisk mulig å definere disse 3 menneskelige erkjennelsesmåter, vil det neppe være mulig for noe menneske å holde dem ut fra hinannen i sitt daglige liv. Det er uundgåelig at de griper over i hinannen. Spørsmålet blir da: hvilke av disse erkjennelsesmåter velger vi som dominant. Bevisst eller ubevisst foretar ethvert menneske et slikt valg og mennesker får sin betegnelse efter det valg de treffer, fritenkere - ateister - religiøse.

Med disse generelle betraktninger som bakgrunn vil jeg forsøke å vurdere Rotarys motto: "Service above self - he profits most who serves best."

Da jeg i 1933 fikk i oppdrag å oversette Aims and Objects plan for den nordiske håndbok, voldte ordet "Service" mig meget hodebry. Jeg fant det nødvendig å gi en definisjon. Denne definisjon blev medtatt i håndboken av 1933 og jeg ser at den også er kommet med i håndboken av 1947. Jeg har oplevet noget siden jeg ga den definisjonen av ordet Service. Jeg har sett et fremmed lands soldater trenge sigg inn i Norge med mottoet: "Gemeinnutz vor Eigennutz" stemplet på sine beltespenner og jeg har oplevet fengsel og fangeleir. Jeg har oplevet "Service above self" som frase og som reqlitet. Blandt mennesker i nød lærte jeg å forstå at der virkelig eksisterer en samfølelse som kan være sterkere enn egoisme og en medlidenhet som kan være større enn egen lidelse.

Men jeg har lært mere. Jeg har lært at slike følelser kun blir dominerende i et menneskesind under trykk av ytre forhold. Når mennesker presses sammen i en masse og utsettes for en felles fare, opstår der en kollektiv frykt og en kollektiv lengsel som tar ledelsen i den enkeltes sind og skyver tilside det enkelte individs vanlige erkjennelsesmåter.

Når trykket ophører, spredes massen igjen i sine enkelte bestanddele. Egoismen og de individuelle erkjennelsesmåter tar atter ledelsen efter individets eget valg.

I et fritt samfund vil "Service above self" være en sjelden foreteelse og det vil med en viss rett kunde betegnes som en frase. I et ^{autoritært} militært samfund vil "Service above self" kunde fremkaldes ved å holde menneskemassen under det trykk som er forutsetningen for en kollektiv frykt og en kollektiv lengsel.

Under samvær med russiske fanger fikk jeg erfaring for at mennesker kan tilegne sig mottoet "Service above self" som ledende princip uten nogen individuell kritisk reaksjon. "Du skal frykte og elske Stalin og tjene Staten." Det var deres livslov og det falt dem ikke inn å betvile dens berettigelse. De stod ikke overfor noget personlig fritt valg av autoritet.

Det gjør vi idag. Vår gamle vesterlandske kultur er bygget op på en lignende livslov "Du skal frykte og elske Gud og "du skal elske din neste som dig selv," men der ikke lenger noen som sørger for at denne loven blir etterlevet.

Det er overladt til hver enkelt selv å bestemme om den skal etterleves eller ikke. Den över ikke det trykk som er en forutsetning for kollektiv frykt og kollektiv lengsel. Den har ingen autoritet for andre enn for dem som frivillig velger denne autoritet.

I vårt samfund vil det under normale forhold være ærligst å bringe mottoet "Service above self - he profits most who "serves best" ned på den sunde menneskefornufts plan og stille det ved siden av ord som disse: "Smil og verden smiler til dig", "Ærlighet varer lengst" o.s. v.. Mottoet gir uttrykk for en livserfaring som man gjennom viden kan hevde som en sandhet. Den som gjennom sin livsførsel formår å vinde sine medmenneskers tillid og sympati, har tilegnet sig det største aktivium som samlivet har å by på. At det vil tjene til hans egen fordel er uomtvistelig.

Sett under denne synsvinkel er der ingen selvmotsigelse i vårt motto.

Rotarys formål er å føre hver enkelt rotarianer frem til erkjennelse av den sandhet som dette motto gir uttrykk for og derved söke å gi denne sandhet den autoritet som er nödvendig for at den kan ta ledelsen i hans daglige liv til gagn for samfundet og til glede for ham selv. Vårt motto tåler en nökttern, forstandsmessig granskning. Men i den tid Rotary har betjent sig av dette motto, har det i skrift og tale vært gjenstand for en vurdering hvor også andre erkjendelsesmåter enn forstand har vært medvirkende.

Det har vært stillet ved siden av ord hvis sandhet og verdi er betinget av trosforestillinger og metafysisk erkjennelse. "Du skal elske din neste som dig selv." "Du skal ikke gjøre mot andre

"hvad du ikke vil andre skal gjøre mot dig", ord som i vår bevissthet er uløselig knyttet til den kristne religion og hvis autoritet er betinget av tro. Man kan avfeie en sådan vurdering og erklære den Rotary uvedkommende. Disse 2 forskjellige vurderinger av vårt motto gir imidlertid foranledning til såvidt aktuelle betraktninger at jeg vil betjene mig av dem begge.

I den ene vurdering står vi overfor en dennesidig autoritet - vår egen sannhetserkjennelse vundet gjennom erfaring. I den annen vurdering står vi overfor en hinsidig autoritet med tro som en nødvendig forutsetning.

Ikke bare vi, men hele menneskeheten, står idag likeoverfor et valg mellom disse 2 autoriteter. Det er ikke noe nytt. Verdenshistorien har mange eksempler å gi oss. Egypten bestod i over 2000 år som et mektig rike under, ledelse av en jordisk representant for en hinsidig autoritet. Romerriket var basert på en dennesidig autoritet, men måtte vike for et nytt valg. Den katolske kirke tok ledelsen i 1000 år og slo som representant for en hinsidig autoritet ned enhver avvikelse for den rette tro med like stor brutalitet som vi idag ser praktisert i totalitære stater med en dennesidig autoritet. Midlene til å skaffe lydighet har vært de samme, likegyldig hvilket autoritet som var den rådende.

Men vi trenger ikke å fortape oss i historie, vi har nok med den vi oplever. Høitbegavede mennesker forespeiler oss fremtiden i et totalitært samfund. I Aldous Huxleys "New World" og George Orwells "1984" finner vi gjettninger angående den fortsettelse som vil følge de begivenheter vi er vidne til. Det grøsser i oss - men hvad har vi å stille op som alternativ. De vestlige demokratier har valgt folkets majoritet som autoritet og støtter sig i sin livsanskuelse enda i nogen grad til den kristne etik og restene av den hinsidige autoritet hvis verdenslige maktmidler reformasjonen for ca. 400 år siden påbegyndte fjernelsen av. Idag er den hinsidige autoritet uten dennesidige maktmidler. Den kan ikke fremtvinne noen lydighet.

Umiddelbart foran den siste verdenskrig var der 2 kunnskapsrike og høit begavede mennesker som var sig bevisst å stå overfor et valg av autoritet og som skrev ned sine tanker. Den ene var en troende kristen og den annen ateist. De hadde hver sitt utgangspunkt. Det er essayisten og lyrikeren T. S. Eliot og matematikeren og filosofen Bertrand Russel jeg sikter til.

Under trykket av den da forestående krig - som de begge ventet å ga de uttrykk for sin frykt og sin lengsel: Eliot i sitt essay: "Idéen om et kristent samfund" og Russel i sin bok "Veien til freden". Jeg tror nok at begge forfattere idag vil se tilbake på

sine førkrigsbetragtninger med et vemodigt smil, men det forhindrer ikke at deres betragtninger også idag er tjenlige som eksempel på menneskets søken efter en autoritet. Eliot tilkjendegir sin beundring for den autoritære stats effektivitet og sier: Hvis man ikke vil ha Gud - og han tåler ingen medbeholdere - bør man tilsi Hitler eller Stalin sin hyldest. Da politisk filosofi får den nødvendige saksjon fra etiken og da etiken får sin saksjon fra den religiøse sandhet, er det bare ved å vende tilbake til sandhetens oprinnelige og evige kilde, vi kan håpe på en sosial organisasjon som til enhver tid vilde berede sin egen undergang om den våget å se bort fra vesentlige aspekter av virkeligheten. Termen demokrati rummer ikke tilstrekkelig meget positivt for alene å kunne stå imot kræfter og innflytelser som man er redd for - den kan tvertimot meget lett forvandles av dem. Etter "München" skriver han: " Med ny og uventet var følelsen av ydmykelse. Det som hendte var vi alle delaktig i og medansvarlige for. Det bragte oss til å tvile på vår sivilisasjons bærekraft. Vi kunde ikke sette overbevisning mot overbevisning - vi hadde ingen idéer hvormed vi kunde møte væpnet og beredt - idéer - som kunde stilles op mot de klare idéer som motparten hyldet.

Det falt mig naturligt å spørre: Er vi samlet om noe mere varigt enn en stor forvirring av banker, forsikringselskaper og industriconcern og har vi en mere fast begrunnet overbevisning enn en almindelig tro på stø rentefot og uforandret aktieutbytte? Eliots essay var skrevet før England trådte inn i krigen den 6. september 1939 og har en efterskift av denne dato. Muligheten av en krig som nu er blitt virkelighet, har alltid stått for mig - og de eneste bemerkninger som jeg i den anledning føler mig opfordret til å gjøre er disse: For det første at den opslutning av makter og diktaturstater som nå er en kjennsgjerning klarere enn noen gang før, setter alternativet kristendom eller hedendom for ethvert tenkende menneske, og for det annet at vi ikke kan tillate oss å opsette vår konstruktive tenkning til fiendtlighetene engang blir innstillet - for ved dette tidspunkt har alle gode råd en tilbøielighet til å stå i skyggen av affekter - noe vi burde vite av erfaring.

De gode råd som Eliot i sin konstruktive tenkning kør gi er kristen imperialisme. Tilbakevenden til en kirkestat, som i katolisismens storhetstid hvor Guds autoritet forvaltes av mennesker. Men han gir ingen overbevisende anvisning på hvordan den nødvendige lydighet skal kunne etableres.

Bertrand Russel følger i sin konstruktive tenkning andre veier. Han vil ikke høre tale om nogen hinsidig autoritet

og setter sin lit til den sunde menneskefornuft. Han søker å overbevise leseren om det ufornuftige i krig og bevisøriktigheten av sin påstand på en bløtdende måte.

Han støtter sig til pacifismen som han gjerne ser anta karakter av en religion uten Gud. Han ser løsningen i en international verdensregjering som alene har herredømmet over alle moderne krigsmidler og dermed evnen til å skape lydighet. Men han ser også vanekslighetene. Forutsetningen er at jordens naturrikdomme kommer under den internationale regjerings forvaltning - at det blir gjennomført økonomisk demokrati og at alle jordens beboere fritt får ta opphold hvor det passer dem, m,a,o, en eliminering av all raseforskjell. Det er ikke små ting. Og dog står det tilbake å nevne hans vesentligste forutsetning. Menneskene selv må forandre sig; han gir anvisning på hvordan det nye menneske bør være. Her kommer han i skade for å tilkjenne at hans menneskeideal er som skåret ut av den kristne etik. Bertrand ^{Russell} har i de senere år, som representant for Englands Foreign Office, reist rundt i Vesteuropæiske lande og drevet propaganda for vesterlændenes sammenslutning i veibet for ^{sva} mot bolsjevismen. Han pacifisme som før krisen var ubetinget, har åiensynlig gjennomgått en forandring. Hans parole er ikke lenger fred for enhver pris. Han er villig til å betjene sig av krig for å verne den vesterlandske kultur.

Når man sammenligner disse 2 begavede menns tankekonstruksjoner, kommer man til det resultat at de veier de fulrer løper sammen i den kristne etik. De ene av dem er sig bevisst å bli ledet inn på denne vei av en hinsidig autoritet - den annen ledes dit av sin egen sunde fornuft og forneker enhver overnaturlig assistance.

I et kristent samfund skulde man kunne rene med at kristendommen - som omfatter såvel Flots religiøse som Russels etiske utgangspunkt - ga oss de fornødne direktiver til løsningen av det problem vi står overfor idag.

Hvor det gjelder valg av autoritet gjør det sig ingen tvil gjeldende - men hvor det gjelder autoritative direktiver i våre mellemmenneskelige forhold gjør der sig megen tvil gjeldende.

"Mitt rike er ikke av denne verden", "Hvis nogen slår dig på dit høire øre - da vend det venstre øre til", "Gi Gud hvad Guds er og Keiseren hvad keiserens er", "Gå ut og gjør alle folkeslag til mine disciple". Hvis Kristus hadde levet under en okkupasjonen av vårt land, vilde han efter frigjøringen kommet med i rettsopgiøret. Han assisterte fienden og helbredet en romersk officers sønn. Der finne i hele hans forkyndelse ikke et eneste aggressivt utfald mot den hedenske okkupant av hans fedreland. Hans vei synes å være den

mest fanatiske og ubetingede pacifisme, slik som det helt logisk blev tolket av Bertrand Russel før krigen.

Hans imperialisme har intet med verdslig makt å gjøre. Den sikrer ingen menneskerettigheter av kulturell eller materiell art, den garanterer ingen annen frihet enn den han selv hadde - friheten til å lide og dø for sin tro. Vi står idag der hvor Eliot og Russel stod i 1938. En ny krig er ikke bare mulig. Den er sannsynlig. Der arbeides febrilsk på å finne en fredelig løsning samtidig med at man like febrilsk ruster sig til krig. Det er atter diktatur og demokrati som står overfor hinannen. På diktaturets side står atter mennesker under en autoritet med en kollektiv frykt og en kollektiv lengsel. Stalins vilje skje. På demokratiets side findes ingen samlende autoritet og heller ikke idag nogen samlende konstruktiv idé. Vi vil forsvare kulturelle og materielle verdier som vi anser for uundværlige, men Eliots håb om å nå frem til et felles ideal når det gjelder det samfund vi vil forsvare, er ikke gått i oppfyllelse.

Kristendommen gir ingen detaljerte direktiver for riker og for den verden. Kristi og Gandhis vei vil vi ikke gå. Selvopholdelsesdriften er vår autoritet idag. Det er den som anviser vår vei. Det er frykt for vår død og lengsel etter vår form for liv som er våre dominerende instinkter.

Men innenfor denne ramme er Service above self ingenlunde noget fremmed begrep. Menneskets evne og vilje til å ofre sig selv er både eldgammel og moderne. Ved de store Attisfester i Lilleasien i oldtiden, ofret unge menn i ekstase sitt legemlige liv for et åndelig. De kastretet sig selv og innviades etterpå til prester i Attistemplene. Sokrates fryktet ikke sin egen død, men holdt standhaftig fast ved sin livsanskuelse til han tømte giftbegeret.

Den som finner sitt liv, skal miste det - og den som mister sitt liv for min skyld, skal finne det. Det er et kristne Service above self og martyrenes skare bevidner den menneskelige evne og vilje.

Men ikke bare på det religiøse område har Service above self utfoldet sig. Tenk på de japanske flyvere under siste krig som frivillig gjorde sig til en del av en bombe, og tenk på al den individuelle offervilje som demonstreres under krig i våre dager.

Felleskap i tro, fedrelandskjærlichkeit eller en livsanskuelse har inspireret og inspirerer mennesker til Service above self. Tilsynelatende kan det være forskjell på disse motiver for selvoffer. Den religiøse ser frem til et evig liv som belønning, mens andre ser sin belønning i bevisstheten om å tjene eget fedreland

eller eget folk. Det siste motiv kan synes mindre egoistisk enn det første, men jeg tror ikke det vilde være riktig å felle en slik dom. Det er frykt og lengsel som ^{de} dominerende faktorer i begge motiver. Det er idé som fenger og følelsesliv som utfolder sig inntil fanatisme.

Mennesket har hatt og har evne og vilje til å frykte og elske sig selv til døde. Der ~~angler~~ angler ikke på evne til Service above self, men det beklagelig er at mennesker også kan elske og frykte til medmenneskets utslettelse. Fanatisme, intolerance, hat og krig er forskjellige navne på den forbandelse som hviler over oss.

Å nå frem til et fellesskap i inspirerende idé slik at det blir én verden og én menneskehet som nærer en felles frykt og en felles lengsel, er vårt eneste håp.

På vårt utviklingsstadium er tanken utopisk, men hvem vet. Kanskje ~~er~~ er det fødselsveene for en slik idé vi gjennomlever.